

Lovitura de Stat din Decembrie 1989 și impactul său asupra Revoluției române

SAU

Conspirația din Decembrie 1989 și impactul său asupra Revoluției române

Dr. FLORIN ȘANDRU

Istoric

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – Academia Română

Cuvinte-cheie: context internațional, complot, stare de spirit, disidență, opoziție, lovitură de stat, revoluție

Înlăturarea lui **Nicolae Ceaușescu** de la conducerea țării și, implicit, căderea regimului comunist din România au generat, în cei 30 de ani de la producerea lor, doar o istoriografie impresionantă, nu și o clarificare asupra interpretării evenimentelor începute înainte de 1989.

Spre deosebire de alte țări ale blocului sovietic, în România, comunismul a fost înlăturat prin violență, cele mai ample demonstrații de stradă culminând cu dezonorantul proces al soților Ceaușescu, finalizat cu condamnarea lor la moarte.

În decembrie 1989, căderea regimului comunist era prezentată drept „revoluție” atât în țară, cât și în afara granițelor. Ulterior, analiștii politici și istoricii au analizat evenimentele, caracterizându-le, adesea, prin interpretări riscante, atât prin prisma teoriei conspirației și a loviturii de stat, cât și prin cea a teoriilor unei revoluții sociale.

Sfârșitul anului 1989 venise ca un tăvălug peste „dinozaurii roșii”¹. Situația în Europa de Est era următoarea: alegerile libere din Polonia aduseseră la guvernare primul cabinet neocomunist de după război, condus de **Tadeusz Mazowiecki**; „Revoluția de catifea” de la Praga îl adusesse în prim-plan pe disidentul anticomunist **Vaclav Havel**; **Erich Honeker** fusese schimbat de către sovietici, de la conducerea Germaniei de Est, cu Egon Krenz. Lovitura cea mai puternică a fost dată stalinismului la 9 noiembrie, prin căderea Zidului Berlinului. În următoarea zi, la Sofia, **Todor Jivkov** a fost înlocuit, în urma unei lovituri de palat, cu gorbaciovistul **Petăr Mladenov**. În Ungaria, **János Kádár** fusese forțat încă din 1988 să demisioneze din fruntea Partidului Comunist Ungar, fiind înlocuit cu **Károly Grósz**².

Glasnostul și perestroika lui **Gorbaciov** scosese ră Europa de Est din înghețul comunist. Singura redută rămasă era România. În 1989, majoritatea populației din România, asemenea celor din țările vecine, era nemulțumită de regimul comunist, cu toate că, spre deosebire de celelalte, România nu trecuse prin procesul de destalinizare.

¹ Grigore Cartianu, *Sfârșitul Ceaușeștilor. Să mori împușcat ca un animal sălbatic*, Editura Adevărul Holding, București, 2010, p. 23.

² *Ibidem*, p. 23-24.

Responsabilă pentru sărăcia din țară era politica economică și de dezvoltare a lui Ceaușescu, incluzând aici proiectele construcțiilor grandioase și regimul de austeritate impus de dictator în vederea achitării datoriei externe. În plus, Securitatea era/părea omniprezentă, transformând România într-un stat polițienesc.

Așa cum s-a întâmplat în mai toate țările ieșite din comunism, multe evenimente și detalii din jurul răsturnării vechiului regim sunt neclare, lipsind informațiile care să facă lumină. Se vorbește tot mai des despre existența unui complot inițiat de Uniunea Sovietică. Un fost agent secret al serviciilor secrete franceze, **Dominique Fonvielle**, vorbea, în cadrul unui documentar, în mod direct despre rolul agenților operativi ai serviciilor secrete occidentale în destabilizarea situației din România. Prima operațiune de acest fel a fost răsturnarea, cu ajutorul CIA, a lui **Mossadegh** în Iran, fiind dezvoltate ulterior planuri pentru a fi răsturnate și alte guverne, inclusiv cel al României, în 1989¹.

Unele lucrări apărute au promovat ideea unui complot al serviciilor străine. **Alexandru Saucă**², **Filip Teodorescu**³ sau **Valentin Raiha**⁴ au susținut în cărțile lor această teorie a conspirativității, susținând că în România, în decembrie 1989, evenimentele s-au desfășurat după un plan elaborat de o conspirație american-sovietică, pusă la cale în cadrul întâlnirii de la Malta, unde s-a discutat schimbarea regimului din România, dar rămânerea țării în sfera de influență sovietică. Complotul extern ar fi început cu mult înainte de întâlnirea de la Malta, în felul acesta fiind posibilă mediatizarea opozițiilor **Lászlo Tökes**, **Doina Cornea**, **Mircea Dinescu**, pentru opinia publică românească și internațională, înainte de prăbușirea regimului Ceaușescu.

În 1984, **Ceaușescu** fusese informat de organele de Securitate despre faptul că, la București, era planificată o întâlnire conspirativă, la care urmau să participe mai mulți generali în rezervă și alte persoane care dețineau sau încă mai dețineau funcții importante atât în P.C.R., cât și în stat. În timp ce agenții de Securitate plănuiau organizarea unui flagrant delict și arestarea celor implicați, **Ceaușescu** a luat decizia stupefiantă de a ordona împiedicarea cu orice preț a întâlnirii, pentru a nu exista motiv de arestare. În același timp, a ordonat intensificarea urmăririi permanente a câtorva sute de agenți **KGB** și **GRU** (Agenția de spionaj a Armatei Roșii) de pe teritoriul României, majoritatea având funcții importante în partid și în stat, așa-numita „Acțiune Corbii”⁵.

Cu toate acestea, deși s-a afirmat de multe ori că în perioada 1970-1989 România a avut unul dintre cele mai eficiente servicii secrete din lume, agenții sovietici manipulau atât puterea din România, cât și opinia publică, pentru atingerea intereselor proprii. Astfel s-a ajuns, de pildă, la schimbarea subită a lui **Constantin Olteanu** cu **Vasile Milea** la Ministerul Apărării Naționale⁶.

O altă direcție principală de acțiune era, spre sfârșitul anilor '80, lansarea de zvonuri denigratoare la adresa clanului **Ceaușescu**. Pe fondul nemulțumirii populare, a stilului aberant de conducere, zvonurile, deși frizau uneori absurdul, prindeau la public, amplificând ura maselor față de conducător⁷.

Cu cât situația economică a populației se înrăutățea, cu atât mai mult creștea imaginea afișată de Partidul Comunist ca fiind singurul apărător al socialismului. În toamna anului 1989, de pildă, au avut loc ședințe la nivel central cu toți „factorii de

¹ Juliet Bonna, *The Strategy Behind the 1989 Romanian Revolution: What Can We Learn?*, online <https://by-julietbonnay.com/2014/03/how-to-start-a-revolution/>, accesat la 11.10.2019.

² Alexandru Saucă, *KGB-ul și revoluția română*, ediția a II-a, Editura Miracol, București, 1994, passim.

³ Filip Teodorescu, *Un risc asumat. Timișoara. Decembrie 1989*, Editura Viitorul Românesc, 1992, passim.

⁴ Valentin Raiha, *În decembrie '89, KGB a aruncat în aer România cu complicitatea unui grup de militari*, Editura Ziu, București, 1995, passim.

⁵ Al. Saucă, *op. cit.*, p. 9-10.

⁶ *Ibidem*, p. 19-20.

⁷ *Ibidem*, p. 21-22.

răspundere”, pentru pregătirea Congresului al XIV-lea al Partidul Comunist Român, la care „tovarășul” voia să arate că „avem cea mai mare recoltă din istorie”, cifrele raportate fiind umflate, de la 17 milioane de tone, la 60 de milioane¹.

Pe plan extern, după venirea la putere a lui **Gorbaciov, Nicolae Ceaușescu** a început să fie tot mai izolat. După schimbările de politică externă ale Moscovei și adoptarea unei alte atitudini a Kremlinului față de țările din Blocul Răsăritean, Occidentul nu a mai fost impresionat de politica de autonomie și poziția oarecum rebelă pe care statul român o avea față de URSS, lucru care a început să se simtă². În 1988, clauza națiunii celei mai favorizate, acordată României de SUA, în baza Amendamentului **Jackson-Varnick**, nu mai era valabilă datorită politicii regimului de îngrădire a emigrărilor și a tot mai deselor încălcări ale drepturilor omului.

Elocventă pentru lipsa de realism cu care **Nicolae Ceaușescu** aborda relațiile internaționale, după o perioadă de remarcabile realizări în domeniu, a fost și poziția sa în cadrul țărilor socialiste. Dictatorul român, spre deosebire de conducătorii Pactului de la Varșovia, nu sprijinea interesele sovietice, urmărind o politică externă proprie. **Victor Atanasie Stănculescu** relatează în interviul acordat lui **Alex Mihai Stoenescu** despre ultima întâlnire a delegațiilor din țările membre ale Tratatului de la Varșovia, din 7-9 iulie 1989, la care reprezentanții români avuseseră obligația să introducă amendamente și să nu fie de acord cu cel puțin un punct dintre cele inserate în acorduri³.

În seara de 7 iulie 1989, în vila fostului ministru de Interne, **Alexandru Drăghici**, situată în cartierul Primăverii, avusese loc o discuție privată între **Gorbaciov** și **Ceaușescu**, cei doi certându-se atât de tare „încât era să se ia la bătaie. Mai aveau puțin și intrau gărzile peste ei, să îi despartă”⁴. În timpul acelei vizite **Ceaușescu** îi reproșase lui **Gorbaciov** că distruge comunismul. La plecare, liderul de la Kremlin, i-ar fi spus secretarului-adjunct cu propaganda rus: „**Acest Ceaușescu va termina rău!**”⁵.

Neînțelegerile dintre **Gorbaciov** și **Ceaușescu** începuseră de mult, încă de la prima vizită la București a liderului sovietic, în zilele de 25-27 mai 1987, întâlnire așteptată cu interes de românii care urmăreau modificările aduse de **Gorbaciov** la Moscova. Încă de pe atunci prindea contur ideea că liderul rus era singurul care putea elibera România de sub dictatura lui **Nicolae Ceaușescu**. Speranța românilor că scăparea va veni de la americani se spulberase și acum, paradoxal, așteptau eliberarea din aceeași direcție de unde venise „ciuma roșie” în urmă cu patru decenii⁶.

Concluziile trase din vizita din mai 1987 vor apărea șase ani mai târziu, în „Memoriile” lui **Mihail Gorbaciov**⁷, care etichetase deja regimul politic al lui **Ceaușescu**: „O vizită în România mi-a oferit încă un argument să continui *perestroika*: trebuia să se isprăvească pentru totdeauna cu încercarea de a se «ferici» societatea cu de-a sila. Întregul sistem reprobabil al intimidării, al îndobitocirii conștiente și al manipulării luase sfârșit”⁸.

La 4 decembrie 1989, a avut loc ultima întâlnire dintre **Gorbaciov** și **Ceaușescu**, la Moscova. La acel moment, liderii din țările comuniste din Europa de Est fuseseră schimbați cu cei agreeți de sovietici, **Ceaușescu** rămânând ultimul stalinist. Despre această întrevedere, Gorbaciov își amintea că i-a comunicat lui **Ceaușescu**

¹ În sfârșit, adevărul... Victor A. Stănculescu în dialog cu Alex Mihai Stoenescu, RAO International Publishing Company, 2009, p. 60.

² G. Cartianu, *op. cit.*, p. 42.

³ *Ibidem*, p. 48.

⁴ *Ibidem*, p. 31.

⁵ În sfârșit, adevărul... p. 48.

⁶ G. Cartianu, *op. cit.*, p. 32.

⁷ Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Editura Nemira, București, 1994, *passim*.

⁸ G. Cartianu, *op. cit.*, p. 33

hotărârile Conferinței a XIX-a a P.C.U.S.. I-a mai spus că, începând din 1989, pregătime trecerea tuturor întreprinderilor pe o contabilitate economică, menționând relațiile dintre naționalități. Dictatorul român a răspuns, citându-l pe **Lenin**, că el va ține seama de condițiile naționale în construirea socialismului. „Atunci m-am convins – scria **Gorbaciov** în „Memorii” – definitiv că **Ceaușescu**, pur și simplu, nu era în stare să pornească pe drumul democratizării, al deschiderii, al înnoirii”¹.

În același timp, **Bogomolov**, eminența cenușie a lui **Gorbaciov** declara, cu o lună înainte de căderea lui **Ceaușescu**: „**Anumiți conducători politici par să nu fie conștienți de necesitatea acestor transformări. Totuși, eu privesc cu optimism evoluția României**”².

În ciuda activității intense a Securității și a atmosferei apăsătoare a dictaturii, atât în țară, cât și în afara ei, se țeseau intrigi și se pregăteau manevre. Multe dintre ele au rămas secrete, altele au ieșit la iveală.

Alex Mihai Stoenescu împărțea comploturile interne împotriva lui **Ceaușescu** în trei mari categorii, toate având drept element comun legăturile membrilor lor cu Uniunea Sovietică³:

1. **Vechii activiști de partid**, stalinistii care, la sugestia Moscovei, semnaseră „Scrisoarea celor șase”: **Silviu Brucan, Gheorghe Apostol, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Constantin Pîrvulescu și Grigore Răceanu**. Documentul trebuia să aibă mai mulți semnatari, dar **Ion Iliescu, Janos Fazekas** și alți activiști comuniști refuzaseră să semneze.

Dezvăluirile ulterioare au demonstrat că inițiativa redactării unei scrisori deschise către **Ceaușescu** a aparținut Moscovei, fiind, de fapt, un îndemn, o instigare pe care serviciile secrete sovietice o adresau liderilor PCR de a-l schimba pe **Ceaușescu** din funcție⁴.

Citită la 11 martie 1989 pe posturile de radio Europa Liberă și BBC, scrisoarea adresată de cele șase cadre de vârf ale Partidului Comunist Român lui **Nicolae Ceaușescu** a rămas fără ecou, nefiind schițată nici măcar o intenție de reformă ori de ameliorare veritabilă a nivelului de trai sau a libertăților cetățenești. **Nicolae Ceaușescu** a fost reales în funcția de secretar general al partidului unic, la 14 noiembrie 1989, la Congresul al XIV-lea al P.C.R., în ciuda sfaturilor primite în vara anului 1989, de la fratele său mai mare, **Marin Ceaușescu**, de a se retrage din viața politică. Venit de la Viena, unde conducea Agenția Economică a României, **Marin Ceaușescu** și-a vizitat fratele în iunie 1989, după ce, în prealabil îl sunase transmitându-i dorința de a se vedea. Primit cu cordialitate de dictator, **Marin** a abordat problema diplomatic, informându-și fratele despre faptul că ziarele occidentale publică știri potrivit cărora situația este dificilă și se va agrava în continuare: „Nu mai e scăpare, Nicule, că și-au băgat coada și rușii, și americanii! Fiecare are oameni aici, care mai mult completează, doar știi și tu, dar n-au găsit încă prilejul, însă nu vor pierde ocazia... Nu le face jocul, Nicule! Nu le da apă la moară, că va fi vai și-amar de noi și de țara asta! Salvează-te! Retrage-te pe motiv de boală și pune-l în locul tău pe **Iliescu**, că oricum el este desemnat să vină!”⁵.

Dezamăgit de faptul că **Nicolae Ceaușescu** nu lua în seamă avertismentele, **Marin Ceaușescu** s-a întors la Viena, spânzurându-se la trei zile după moartea lui **Nicolae**, în subsolul Ambasadei României de la Viena.

¹*Ibidem*, p. 23.

² Al. Saucă, *op. cit.*, p. 30.

³ G. Cartianu, *op. cit.*, p. 43.

⁴*Ibidem*, p. 56.

⁵*Ibidem*, p. 22.

În răsturnarea lui **Ceaușescu**, un personaj-cheie a fost **Silviu Brucan**, vechi stalinist, pe numele său real **Saul Bruckner**, căsătorit cu **Alexandra Sidorovici**, procuror stalinist, fiică de general sovietic (KGB) stabilit în România, transformat de evenimentele din decembrie 1989 în ideolog al noii puteri¹.

Silviu Brucan relatează, la 8 februarie 1994, Comisiei Senatoriale pentru Cercetarea Evenimentelor din Decembrie 1989, că după revolta muncitorilor brașoveni, din 1987, se întâlnise cu Gorbaciov, care a fost de acord cu tentativa de înlăturare a lui **Ceaușescu**, sub rezerva ca PCR să rămână forța politică conducătoare în țară².

Vorbind despre evenimentele din Decembrie 1989, **Brucan** spunea, într-un articol publicat în „Revista 22”, din 6 mai 2002, că: „În momentul în care a sosit trenul Revoluției, noi eram în gară, pentru că eram singurii care cunoșteam mersul trenurilor. Ne-am suit în tren și am pus mâna pe putere. Când zic «noi», mă gândesc în primul rând la Ion Iliescu”³.

În ce privește cauzele schimbării regimului politic din România, **Silviu Brucan** considera că „nemulțumirea și furia publică” au constituit cauza principală a revoltei de la Timișoara, dar susținea că „a existat un scenariu pentru răsturnarea lui **Ceaușescu** de la putere și pregătirea succesiunii lui”, evenimentele din decembrie 1989 fiind „o combinație” dintre o revoltă populară și o lovitură de stat, ceea ce creează „particularitatea revoluției din România față de celelalte revoluții din Europa de est”⁴.

2. **Militarii**, organizați într-o rețea condusă de generalul **Nicolae Militaru**, care contactase mai mulți colonei din Armată, Miliție și Securitate.

Victor Atanasie Stănculescu își amintea că primele semne ale pericolului pentru țara noastră apăruseră încă din 1978, când **Ceaușescu** ceruse să fie eliminat aurul, argintul și aluminiul din componentele electronice conținute de tehnica militară, lucru care era sinonim, în viziunea militarului, cu trădarea interesului național. În același timp, acesta menționează despre nemulțumirile persoanelor cu funcții înalte în economie și politică externă, activiști de partid, nominalizându-l pe **Ștefan Andrei**⁵.

Un alt aspect semnalat de generalul **Stănculescu** este cel al nemulțumirilor din armată, legate, pe de o parte, de faptul că soldații și cadrele militare erau trimiși în economie, în anul 1989 de exemplu, numărul acestora fiind de 80.000. Pe de altă parte, trebuia menționată starea de spirit din armată, ostilă Securității. Ura față de această structură venea „și din frustrare, dar și de la ideea că **Ceaușescu** stă la putere pentru că îl apără Securitatea”⁶.

3. **Perestroikiștii**, adică un grup din zona politico-ideologică, ce îl avea pe Ion Iliescu în centru și în cadrul căruia activa și **Virgil Măgureanu**, viitorul director al Serviciului Român de Informații. Aceștia reprezintă cea mai controversată grupare. **Virgil Măgureanu** a recunoscut calitatea de complotist la căderea lui **Ceaușescu**, în timp ce **Ion Iliescu** a negat orice legătură între existența unui complot și prăbușirea dictaturii. A recunoscut însă, în 2006, că a avut întâlniri și discuții despre posibile soluții, încă din 1984, cu diverse „personalități”, printre care; **generalul Ioniță**, **generalul Militaru**, **Virgil Măgureanu**, **comandorul Radu Nicolae**⁷.

Virgil Măgureanu contrazice afirmația lui **Iliescu**, spunând că prima întâlnire dintre cei doi s-a produs în septembrie 1973, la Timișoara, cu ocazia deschiderii anului universitar⁸. Având acces la anumite structuri de informații, **Măgureanu** știa cine era

¹ *Ibidem*, p. 51-52.

² *Ibidem*, p. 52.

³ *Ibidem*, p. 54.

⁴ Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Editurile Univers & Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 9.

⁵ *În sfârșit, adevărul...*, p. 37.

⁶ *Ibidem*, p. 61.

⁷ G. Cartianu, *op. cit.*, p. 44.

⁸ *Ibidem*, p. 45.

luat în calcul, în anumite sfere politice cu decizie în exterior, pentru preluarea conducerii țării. În anul 1981 a avut o altă întâlnire cu **Ion Iliescu**, la Cehu Silvaniei, unde i-a spus acestuia că este perceput ca viitorul președinte al României¹.

Generalul **Nicolae Militaru** a recunoscut și el faptul că „o conspirație a cărei intenție era îndepărtarea de la putere a lui Ceaușescu a existat dinainte de 1989”², luând legătura cu această rezistență în 1983, prin intermediul lui **Ion Iliescu**, pe care îl întâlnise la Spitalul Elias, acesta fiind în vizită la **Valter Roman**. După câteva zile, **Iliescu** i-a făcut cunoștință cu **Virgil Măgureanu** și cu căpitanul **Radu Nicolae**, generalul Militaru asumându-și sarcina de a fi omul de legătură între militarii generalului Ioniță și civilii lui **Ion Iliescu**. Planurile de înlăturare a lui **Ceaușescu** au început din toamna anului 1984, când soții Ceaușescu erau în vizită în RFG, planul fiind dejucat de trimiterea unităților militare care ar fi trebuit să acționeze, la munci agricole. Fuseseră elaborate patru variante pentru răsturnarea lui **Ceaușescu**: fie atunci când nu se afla în țară, fie atunci când se afla în țară, dar era în vizită în județe îndepărtate de Capitală, fie când se afla la locul de muncă, iar a patra variantă era cea în care erau toți la Comitetul Politic Executiv³.

Spre sfârșitul anilor '80, orașul Constanța devenise epicentrul unei mișcări clandestine a cărei finalitate se dorea a fi o lovitură de stat militară. Grupul care complota împotriva lui **Ceaușescu**, format din ofițerii **Nicolae Militaru**, **Ștefan Kostyal** și **Radu Nicolae** și din civilii **Ion Iliescu** și **Virgil Măgureanu** își radicalizase acțiunile, încercând, cu sprijinul URSS, să preia conducerea țării prin împușcarea mortală a dictatorului. Armele urmau a fi procurate de la o unitate militară din comuna Mihail Kogălniceanu, cu ajutorul unui document fals creat de **Gheorghe Chiricescu** și fiul său, **Savian**, croitori din Constanța⁴. **Gheorghe Chiricescu** era rudă de gradul trei cu comandorul **Radu Nicolae**.

Savian Chiricescu povestea că s-au strâns bani pentru cumpărarea armamentului, planul fiind ca la parada de la 23 august să fie împușcat **Ceaușescu**. „Am dat 60.000 de lei, bani buni pe vremea aceea, puteai să-ți cumperi o Dacie, dar nu am primit nimic de la **Iliescu** și **Măgureanu**. Ei nu erau interesați de soarta poporului, ci de putere, de fotoliile unui guvern neocomunist” spunea **Nicolae Alexe**, cel care primise sarcina să cumpere o pușcă cu lunetă din Turcia⁵.

Tot atunci se stabilise ca doi dintre fii complotiștilor, respectiv **Savian Chiricescu** și **Claudiu Alexe**, să meargă în Rusia, pentru pregătire militară timp de un an, la întoarcere urmând să schimbe garda de la parada de 23 august, pentru a-l împușca pe **Nicolae Ceaușescu**. **Claudiu Alexe** a refuzat: „Nu m-am dus pentru că mi-am dat seama că n-o să fiu vreun **James Bond**”⁶.

În paralel, însă, complotiștii antamaseră cumpărarea de armament și din Rusia, după cum relata generalul **Ștefan Kostaly**⁷.

La sfârșitul anului 1987, grupul complotiștilor din Constanța a fost arestat. **Radu Nicolae** a fost primul arestat și, după spusele lui **Savian Chiricescu**, i-a trădat pe ceilalți. Pedepsele primite, 10 ani închisoare pentru **Radu Nicolae** și doi ani și jumătate pentru **Gheorghe Chiricescu** au fost dictate de judecătorul **Gică Popa**, cel care, peste doi ani, îi va trimite la moarte pe soții **Ceaușescu**⁸.

¹Ibidem, p. 46.

²Ibidem.

³Ibidem, p. 47.

⁴Grigore Cartianu, Cristian Delcea, Mihai Voinea, Andrei Crăciun, *Teroriștii printre noi. Adevărul despre ucigașii Revoluției*, Editura Adevărul Holding, București, 2011, p. 59-60.

⁵Ibidem, p. 61-62.

⁶Ibidem, p. 62.

⁷Ibidem, p. 63.

⁸Ibidem, p. 64.

Ideea unui complot intern este susținută și de unii specialiști din străinătate. Sociologul **Claude Karnoouh** îl aseamnă pe **Ceaușescu** cu **Robespierre**, sugerând ideea că revoluția din decembrie a fost îmbinată cu o lovitură de stat¹, primul factor care l-a determinat să gândească astfel fiind faptul că oamenii din Timișoara, ortodocși și naționaliști, s-au ridicat să-l apere pe pastorul calvin maghiar, **Lászlo Tökes**.

Un al doilea argument în favoarea existenței unei lovituri de stat, ca episod în cadrul procesului revoluționar propriu-zis, este acela că la primele ședințe ale Consiliului Frontului Salvării Naționale, alături de Ion Iliescu și de Petre Roman apăreau generalul Ardeleanu (șeful trupelor antitero din Securitate) și **inginerul Voicu** (însărcinat în cadrul Securității cu protejarea imobilelor și subteranelor Comitetului Central și a Palatului prezidențial). De asemenea, este destul de ciudată fuga solitară a familiei Ceaușescu, cu un elicopter al forțelor aeriene, pentru a ateriza la 40 de km de București și a fi arestați pe loc. pentru ca, un sfert de oră mai târziu, **Petre Roman** și un grup de studenți să intre în „fortăreața” Partidului și Securității, sediul Comitetului Central al P.C.R., în timp ce **Ion Iliescu** și **Mircea Dinescu** anunțau la televizor că „tiranul” a fugit².

O altă ipoteză pe care se bazează **ideea existenței loviturii de stat** din decembrie 1989 în România pleacă de la informațiile lansate opiniei publice de către participanții importanți la evenimente, prin mărturii în presă sau prin scrieri memorialistice.

Generalul **Victor Atanasie Stănculescu**, într-un interviu acordat **Sabinei Fati** pentru „România Liberă” (13 aprilie 2013), nu accepta ușor conceptul de lovitură de stat, dar nici nu respingea ideea. Întrebat de jurnalistă pentru cine a dat lovitura de stat, generalul răspundea: „Eu puteam să aleg între **Ion Iliescu**, aflat pe poziții, **Ilie Verdeț**, care era dispus să facă repede un guvern recondiționat, **Constantin Dăscălescu**, despre care aveam informații că vrea să cheme Marea Adunare Națională. Eu mă gândisem la **Mihai Botez**, dar nu știam de unde să îl iau”³.

AnneliUte Gabanyi analizează răsturnarea regimului comunist prin conceptul de „revoluție neterminată”⁴. Ea își bazează aserțiunea că în România a fost o revoluție neterminată pe premisa că noile elite, ajunse la putere în decembrie 1990 în România au apărut cu disperare mitul unei presupuse revoluții când, de fapt, în decembrie 1989 a fost vorba despre o **lovitură de stat** dată de adversarii lui **Ceaușescu**. Aceștia, ulterior, pentru a se legitima, au manipulat o autentică revoltă populară. Aceste aprecieri au venit, „nu doar din partea demonstrațiilor studenți din piața de pe lângă Universitatea din București, care au protestat timp de câteva săptămâni, începând cu 21 aprilie 1990, dar și din partea participanților la demonstrațiile populare și din partea jurnaliștilor independenți și intelectualilor”⁵. Aceștia sunt de părere că **cei care au luat puterea prin lovitură de stat din 22 decembrie 1989** au simulat sau confiscat revoluția, războiul civil, pentru a-și genera „legitimitate revoluționară”, iar argumentele aduse în favoarea acestei teorii nu pot fi respinse ușor.

Anneli Ute Gabanyi remarca unele particularități ale evenimentelor din decembrie 1989 și anume: România a fost singura țară în care schimbarea la vârf a fost făcută în urma unor acțiuni violente și sângeroase, manifestate inclusiv, și chiar mai

¹<https://stirea.wordpress.com/2011/12/19/claude-karnoouh-ceausescu-s-a-gasit-pus-intr-o-situatie-similara-cu-aceea-a-lui-robspierre-maiestria-acestei-lovituri-de-stat-a-fost-aceea-a-de-a-nutri-imaginea-unei-revolutii-populare-si-a-unui-ma/>, <https://revistacultura.ro/nou/2009/12/un-thermidor-a-la-roumaine/> accesate la 10.10.2019

²*Ibidem*.

³<https://romanalibera.ro/opinii/interviuri/victor-atanasie-stanculescu-lovitura-de-stat-din-decembrie-89-nu-a-fost-data-pentru-iliescu-299162.html>, accesat 12.10.2019.

⁴https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/OP%2033_0.pdf, accesat la 16.10.2019

⁵*Ibidem*.

intens, după fuga dictatorului; doar în țara noastră șeful partidului și statului a fost executat în urma sentinței date într-un simulacru de proces de inspirație stalinistă; a fost nevoie de îndepărtarea prin forță a liderilor naționaliști-comuniști de către comuniștii „reformiști”¹. La acestea mai putem adăuga și continua mediatizare a evenimentelor, ceea ce a transformat aproape toți cetățeni în participanți afectivi și martori, percepția eronată cu privire la pierderile de vieți, cifrele vehiculate fiind undeva în jurul a 60.000 de victime, precum și prezența fantomatică dar ubicuă a teroriștilor.

Toate acestea au constituit motive pentru ca, la 30 de ani de la producere, evenimentele din decembrie 1989 să rămână controversate, nu doar printre istorici, dar și în rândul altor categorii de autori și chiar la nivelul cetățeanului de rând.

În același timp, decembrie 1989 a reprezentat debutul unui capitol distinct din istoria României, așa cum arăta istoricul **Florin Constantiniu**, „astfel de evenimente se numesc inaugural și ele pot marca începutul unei epoci faste sau nefaste în viața națiunii sau a statului”. De asemenea, același istoric, privind retrospectiv, spunea că „prăbușirea regimului comunist din România a avut semnificația unui nou inaugural”, însă „un inaugural ratat”², explicația fiind că așteptările și speranțele inițiale legate de noua etapă din existența țării aveau să se transforme, destul de repede, în dezamăgiri.

După euforia inițială, amplificată de măsurile populiste ale noii puteri (reducerea săptămânii de lucru, reducerea vârstei de pensionare, restituirea părților sociale, apoi reconstituirea dreptului de proprietate al țăranilor), conjugate cu abrogarea celor mai detestate restricții ceaușiste, a urmat un deceniu de așa-numită “libertate anarhică”, în care mult dorita și necesara libertate a fost adesea confundată cu bunul plac, anarhia, egoismul și demagogia, însoțite de o degradare continuă a nivelului de trai și de o tot mai frustrantă polarizare socială. Sub motivul, mai mult sau mai puțin credibil, de la caz la caz, al nerentabilității, numeroase întreprinderi, inclusiv unele performante altădată, și-au închis porțile ori și-au redus sensibil producția și, implicit, numărul de angajați. Sub aspect material, lucrurile au cunoscut o ameliorare importantă, dar nu totală, datorită procesului de integrare europeană și euro-atlantică (aderarea la NATO și UE), un moment semnificativ în acest sens fiind momentul 1 ianuarie 2002, când românii au obținut, oficial, acces liber pe piața europeană a muncii. Rămân însă numeroase probleme legate de inechitatea socială, corupție, favoritism, nepotism, disoluția autorității statului, lipsa de credibilitate a instituțiilor statale, ambiguitatea legilor, începând chiar cu Constituția, tendințele de atomizare a societății etc.

Concluzii: Politica lui **Nicolae Ceaușescu** de distanțare în raport cu Uniunea Sovietică a determinat, începând chiar după 1968, între altele și apariția în cadrul Partidului, al Armatei și al altor structuri și instituții, a unor nuclee conspiraționiste pro-sovietice. Activitatea acestora s-a intensificat în anii 80, pe fondul agravării divergențelor româno-sovietice, al deteriorării relațiilor României cu blocul occidental și al degradării vizibile a situației economico-sociale din România. Pe baza unor documente românești și străine, dar și a unor deducții și ipoteze proprii, o serie de specialiști și pasionați de istoria recentă au lansat și susținut teza că Revoluția din decembrie 1989 (de fapt, începută în decembrie 1989 și încheiată odată cu admiterea țării în NATO și UE) a inclus și o lovitură de stat, rezultat al acțiunilor conspiraționiste evocate anterior. Impactul acesteia a fost unul profund negativ asupra desfășurării evenimentelor, prin amplificarea inutilă a numărului de victime și frânarea evoluției firești a țării spre valorile și structurile occidentale.

¹ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 11-13.

² <https://www.cotidianul.ro/acad-florin-constantiniu-politicienii-de-acum-sunt-cei-mai-incompetenti-mai-lacomii-si-mai-aroganti-din-istoria-romaniei/>, accesat 16.10.2019.

REZUMAT:

În evaluarea evenimentelor dramatice și sângeroase petrecute în România la finele lui 1989, unii istorici, mai ales amatori, cad în capcana falsei dileme revoluție sau lovitură de stat; de fapt, cele două caracterizări nu se exclud reciproc total, revoluția fiind un proces îndelungat de transformare structurală a unei societăți, iar lovitura de stat, un eveniment foarte concret databil. Comunicarea de față, bazată pe o serie de surse documentare (inclusiv înregistrări video), memorialistice și narative, se dorește a fi o prezentare succintă a pregătirii, îmfăptuirii și a urmărilor imediate ale loviturii de stat din decembrie 1989, act suprapus revoltei populare, cauzate, în esență, de nemulțumirea românilor și setea lor de libertate. Concluzia este că lovitura de stat, realizată cu sprijin extern (sovietic etc.) a avut un impact profund negativ asupra evoluțiilor revoluționare propriu-zise, românii trebuind să plătească un preț prea mare pentru câștigarea unor drepturi și libertăți fundamentale, preț constând în moartea a peste 1.200 de militari și civili, distrugerea unor obiective economice viabile realizate cu multe eforturi și sacrificii, degradarea imaginii țării în lume, prelungirea unei așa-zise tranziții pline de dificultăți și incertitudini etc.